

STRATEEGILISE KAUBA KOMISJONI 2007. AASTA TEGEVUSARUANNE

Strateegilise kauba komisjon on Välisministeeriumi juurde moodustatud litsentsimisorgan, kuhu kuuluvad Välisministeeriumi, Kaitseministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Kaitsepolitsei ameti, Politsei ameti ning Maksu- ja Tolli ameti esindajad. Strateegilise kauba seaduse § 48 kohaselt esitab strateegilise kauba komisjon Vabariigi Valitsusele tegevusaruande vähemalt üks kord aastas.

I. Ülevaade arengusuundadest rahvusvahelises ekspordikontrolli koostöös 2007. aastal

Strateegiliste kaupade ekspordikontrolli rahvusvahelise süsteemi eesmärk on rahu ja julgeoleku tagamine relvade ja kahesuguse kasutusega kaupade tarnete järelevalve kaudu. Ekspordikontrolli süsteem on välja töötatud rahvusvaheliste relvastuse leviku tõkestamise lepingute täitmise tagamiseks. Iga aastaga kasvab ekspordikontrolli tähtsus seoses vajadusega suurendada pingutusi terrorismi ja massihävitusrelvade leviku tõkestamiseks.

Eesti kuulub praegu kolme ekspordikontrolli režiimi. Nendeks on Wassenaari Kokkuleppe Organisatsioon (*Wassenaar Arrangement*), Tuumatarnijate Grupp (*Nuclear Supplier's Group*) ja Austraalia Grupp (*Australia Group*). Eesti osales 2007. aastal Wassenaari Kokkuleppe Organisatsiooni üldtöögrupi, ekspertgrupi ning julgeoleku- ja luureekspertide regulaarsetel kohtumistel ja plenaaristungil Viinis, Tuumatarnijate Grupi konsultatiivkomitee kohtumistel Viinis ja plenaaristungil Lõuna-Aafrika Vabariigis ning Austraalia Grupi plenaaristungil Pariisis. 2007. aastal ei saavutanud Raketitehnoloogia Kontrollirežiimis (*Missile Technology Control Regime*) osalevad riigid konsensust uute liikmete kaasamise suhtes (liikmestaatus ootab Eesti kõrval veel seitse EL liikmesriiki) ning seetõttu lükkub Eesti ühinemine selle organisatsiooniga lähitulevikku.

Rahvusvahelistes ekspordikontrolli režiimides võeti 2007. aastal vastu mitmeid strateegilise kauba kontrolli tõhustavaid litsentsimist puudutavaid parima praktika kokkuvõtteid ja teisi valdkondlikke dokumente. Nendes dokumentides sisalduvate kontrollmeetmete Eestis rakendamiseks on strateegilise kauba komisjon juba ka konkreetseid samme astunud. Režiimides täiendati ka strateegilise kauba nimekirju, milles sisalduvad muudatused kanti üle ka Euroopa Liidu kontrollnimekirjadesse. Euroopa Liidu ühtsed kahesuguse kasutusega kauba nimekiri ja nimekiri kaupadest, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks, on Eestile otsekohalduvad. Eesti Vabariigi sõjalise kauba nimekirja vastavusse viimine Euroopa Liidu ühises sõjaliste kaupade nimekirjas 2007/2008. aastal tehtud täiendustega on praegu käsil.

Strateegilise kauba komisjoni esindajad osalesid aktiivselt ka ekspordikontrolliga seotud Euroopa Liidu töögruppide (tavarelvastuse ekspordikontrolli töögrupp (COARM) ja kahesuguse kasutusega kaupade ekspordikontrolli töögrupp (WPDUG)) töös kokku 14 korral.

2007. aasta kevadel osalesid komisjoni esindajad (Kaitsepolitsei amet) rahvusvahelisel PSI (*Proliferation Security Initiative* – massihävitusrelvade leviku tõkestamise initsiatiiv) raames Leedu Vabariigis toimunud õppusel "*Smart Raven 2007*", millesse olid kaasatud Eesti, Läti, Leedu, Poola ja USA eriteenistused. Õppuse stsenaariumi kohaselt harjutati ühistegevust strateegilise kauba kahtlusega kaubalennuki sundmaandamisel. 2007. aasta sügisel viibisid komisjoni esindajad (Kaitseministeerium, Kaitsepolitsei) vaatlejana ka Ukraina, Bulgaaria, Gruusia, Rumeenia ja Poola ühiselt organiseeritud õppusel „*Eastern Shield 2007*” Ukrainas

Odessas. Õppusel keskenduti erineva relvatehnoloogia (sh isevalmistatud lõhkeseadeldised) tundmaõppimisele ning käitumisstsenaariumidele nende avastamise korral.

Strateegilise kauba komisjon on alati tähtsaks pidanud strateegilise kauba teemaga seotud koolituse edendamist. 2007. aasta aprillis toimus koostöös USA riikliku tuumajulgeoleku agentuuri ja Suurbritannia ekspordikontrolli valdkonna konsultatsioonifirmaga organiseeritud, peamiselt ettevõtlusringkonnale suunatud strateegilise kauba kontrolli käsitlev teabepäev. Teabepäeval osales 76 isikut vahetult strateegilise kauba sisse- ja väljaveoga tegelevatest firmadest, erinevatest ettevõtlusorganisatsioonidest ning strateegilise kauba kontrolli järelevalvega tegelevatest riigiasutustest.

Lisaks erasektorile suunatud teabeüritustele toimus 2007. aastal veel seitse tolliametnikele mõeldud strateegilise kauba valdkonna koolitust, millest enamiku moodustasid PIT (*Protection Identification Tool* – strateegilise kauba klassifitseerimise programm) koolitused kõigis neljas regionaalses maksu- ja tollikeskuses. Koolitused toimusid koostöös USA kaubandusministeeriumi ja USA välisministeeriumi ekspordikontrolli piirijulgeoleku programmi koordinaatoritega. 2007. aastal jätkusid ka Sisekaitseakadeemia Finantskolledži maksunduse ja tolli üliõpilastele suunatud süvendatud loengud rahvusvahelisest ekspordikontrolli süsteemist ja strateegilise kauba kontrollist Eestis.

2007. aastal ilmusid strateegilise kauba kontrolli alase, ettevõtlusringkonnale suunatud teavitustegevuse raames strateegilise kauba kontrolli käsitlevad artiklid ka Eesti ajakirjanduses. Lisaks mitmele uudisele strateegilise kauba ebaseadusliku veo avastamise kohta ilmus ajalehe Äripäev 12. aprilli väljaandes komisjoni aseesimehe R. Kruuvi artikkel „Strateegilise kauba kontroll hoiab ära ebaseaduslikust” ja 25. aprilli väljaandes ajakirjanik H. Tuule artikkel „Piirideta EL nõuab eriluba”. Lisaks on komisjon loonud kontaktid mitme militaar tehnika entusiaste koondava Interneti-foorumiga (sh www.4x4.ee; www.militaar.net), et teavitada selles osalevaid isikuid strateegilise kauba kontrolli olemusest ja reeglistikust. Samuti andis Kaitsepolitsei amet 2007. aastal välja rahvusvahelise kaubandusega tegelevatele tavakodanikele ja ettevõtetele mõeldud brošüüri „Meelespea massihävitusrelvadest ja strateegilisest kaubast”.

Strateegilise kauba komisjon kasutab omavaheliseks suhtluseks kõiki tavapäraseid sidevahendeid. Litsentside menetlemiseks kasutatakse programmi Tracker. Lisaks jooksvale suhtlusele elektrooniliste infokanalite kaudu toimus 2007. aastal 20 komisjoni virtuaal-, 2 füüsilise osalusega tava- ning 2 erakorralist koosolekut.

II. Strateegilise kauba kontrolli tõhustamise meetmed 2008. aastal

2008. aastal on strateegilise kauba komisjonil kavas mitmeid tegevusi, mis peaksid strateegilise kauba kontrolli Eestis tugevdama ja efektiivsemaks muutma ning samuti tõhustama strateegilise kauba komisjoni sisemist töökorraldust. Sellisteks tegevusteks on muu hulgas:

- strateegilise kauba nimekirjade tõlgete täpsustamine selleks, et suurendada nimekirjade üheselt mõistetavust ja nende kasutajate õiguskindlust;
- strateegilise kauba seaduse uuendamine, et viia see kooskõlla alates 2004. aastast toimunud arenguga rahvusvahelise ekspordikontrolli valdkonnas ning likvideerida seaduses sisalduvad lüngad ja mitmetimõistetavused;
- strateegilise kauba kontrolli käsitleva seminari korraldamine prokuröridele jt õigusemõistmisel osalevatele instantsidele selleks, et parandada nende teadmisi strateegilise kauba kontrollist ja rahvusvahelisest julgeolekukeskkonnast ning suurendada otsuste kvaliteeti;

- strateegilise kauba kontrolli käsitleva teabepäeva korraldamine ettevõtlus-, teadus- ja õpperingkondadele eesmärgiga suurendada nende teadlikkust strateegilise kauba kontrolli olemusest ja reeglitest ning vältida võimalikke õigusrikkumisi tulevikus;
- koostöös USA valitsusorganisatsioonidega peamiselt järelevalveasutuste (Maksu- ja Tolliamet, Politseiamet, Kaitsepolitseiamet jt) töötajatele mõeldud, strateegilise kauba tuvastamist ja kontrolli käsitleva alalise koolitusprogrammi loomine ja käivitamine Sisekaitseakadeemias;
- ajakirjanduse huvi korral valdkonda tutvustavate artiklite avaldamise jätkamine ja
- spetsiaalse strateegilise kauba litsentsimisprogrammi Tracker tehniline uuendamine ja täiustamine koos digitaalallkirja senisest suurema kasutuselevõtuga.

Strateegilise kauba seaduse § 47 alusel strateegilise kauba sisseveo, väljaveo, transiidi ja teenuste riiklikku järelevalvet teostavatest komisjoni liikmetest on Kaitsepolitseiametil 2008. aastal jätkuvalt plaanis tõhustada koostööd erinevate riikide eriteenistustega tavarelvastuse ja massihävitusrelvade ning nende valmistamiseks vajaliku tehnoloogia, materjalide ja seadmete ebaseadusliku leviku tõkestamiseks ning osaleda valdkondlikel rahvusvahelistel õppustel selleks, et praktiliselt harjutada erinevate stsenaariumide kohaselt riikidevahelise ühistegevuse läbiviimist. Riigisiselt on Kaitsepolitseiametil 2008. aastal plaanis lisaks sõjaliste kaupade veoga seonduvale pöörata suuremat tähelepanu ka lõppkasutajate järelevalve teostamisele ning kahesuguse kasutusega kaupade veole läbi Eesti Vabariigi kolmandatesse riikidesse.

Maksu- ja Tolliametil on 2008. aastal kavas täiendavalt analüüsida strateegilise kauba liikumist kaubagruppide lõikes, et selgitada välja, millised on võimalikud rikkumise objektid. Eesmärgiks on nende kontrollile suunata rohkem vahendeid selleks, et avastada senisest enam litsentsimata kauba liikumist. Maksu- ja Tolliamet on ettevõtjatega koostöö arendamise ja preventsiiooni eesmärgil võtnud samuti plaani külastusvisiidid strateegilise kaubaga tegelevatesse firmadesse. Tollirevisjoni raames on plaanis külastada firmasid, kes tarnivad kaupu EL siseselt eesmärgiga kontrollida, kas firmad on kehtiva korra kohaselt edastanud tollile teatise kauba liikumise kohta EL liikmesriikide vahel ja müünud kauba välisriigis vastavalt litsentsis sätestatule.

III. Strateegilise kauba komisjoni 2007. aasta tegevuse statistika

1. Väljastatud litsentside, õiendite ja lõppkasutuse järelevalve dokumentide ning antud konsultatsioonide arv

Strateegilise kauba komisjon väljastas strateegilise kaubaga seotud erilubasid ja lõppkasutuse järelevalve dokumente järgmiselt:

- kahesuguse kasutusega kauba väljaveolitsentse – 13;
- sõjalise kauba sisseveolitsentse – 40;
- sõjalise kauba väljaveolitsentse – 29;
- transiidilube – 11;
- rahvusvahelisi impordisertifikaate – 19;
- lõppkasutaja sertifikaate – 31.

Kokku väljastati 2007. aastal 143 dokumenti, sh 93 eriluba ja 50 lõppkasutuse järelevalve dokumenti. Litsentside alusel eksporditi, imporditi ning Eestit läbis transiidina kaupu koguväärtuses üle 140 miljoni krooni (vt statistika lisades).

Strateegilise kauba komisjoni sekretariaat konsulteeris isikuid strateegilise kauba litsentsimisel ja kauba nimekirja kuulumise määramisel 347 korral. Lisaks pöördusid Maksu- ja Tolliameti piiri- ja tollipunktide ametnikud regionaalsete strateegilise kaubaga tegelevate kontaktisikute poole litsentsinõude kohta arvamuse saamiseks 136 korral.

2. Sõjalise kauba vahendajate riiklikusse registrisse kandmine või sellest keeldumine

Aastal 2007 esitati strateegilise kauba komisjonile kolm sõjalise kauba vahendajate riiklikusse registrisse kandmise taotlust, millest ühte ei rahuldatud. Ühe taotluse korral lükkus otsustamine edasi 2008. aastasse. 2007. aasta lõpu seisuga oli sõjalise kauba vahendajate riiklikusse registrisse kantud kolm vahendajat (Musket OÜ, Dolfin Aero OÜ ja Fortestar OÜ).

3. Litsentsi, õiendi või lõppkasutuse järelevalve dokumendi väljastamisest keeldumine

Komisjon ei rahuldanud esitatud taotlusi neljal korral: kolme sõjalise kauba sisseveolitsentsi ja ühe rahvusvahelise impordisertifikaadi puhul. Keeldumisotsuste langetamisel tugines komisjon strateegilise kauba seaduse §-des 7, 16, 25 ja 33 ettenähtud ning Euroopa Liidu relvaekspordi käitumiskoodeksis sätestatud kriteeriumidele.

4. Strateegilise kaubaga seotud õigusrikkumised ja rahvusvahelise sanktsiooni rikkumised

2007. aastal alustas Kaitsepolitsei amet strateegilise kauba ebaseadusliku ekspordi või impordiga seonduvalt 16 kriminaalasja menetlust karistusseadustiku § 392 (keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu) alusel. Enamiku läbiviidud menetluste käigus tuvastati, et avastatud tegevused ei ole oluliselt kahjustanud Eesti ega tema partnerriikide julgeolekut ning menetlused lõpetati otstarbekuse kaalutlustel sundraha maksmise rakendamisega summas 20000–120000 krooni. Rikkumiste objektideks olnud kaupadeks olid peamiselt lennukite ja helikopterite varuosad, raadionavigatsiooniseadmed, öövaatlusseadmed ja raadimodemid. Eesti isikud 2007. aastal rahvusvahelisi sanktsioone ei rikkunud.

Lisa 1. Litsentside alusel sisse-, välja- ja läbiveetud kaup, selle väärtus ning päritolu- ja sihtriigid

	Kauba määratlus	Kauba hulk	Kauba päritolu	Kauba sihtriigid	Kauba väärtus
Kahesuguse kasutusega kauba väljavedu	1A004	60 000 jm 40 000 tk	EE	CN; RU	140 744,00 EUR
	1C350	820 000 kg	EE	BY; RU	340 000,00 USD 3 750 000,00 EEK
	3A229	3 tk	EE	TR	940,04 EUR
	6A002	982 tk	EE	CL; TR; SA; MY	28 334,00 USD 772 730,00 EUR
	6A008	2 tk	US	US	10 000,00 USD
	9A012	1 tk	CA	CA	0,00 EEK
Sõjalise kauba transiit	ML3	3 407 700 tk	IT; CZ; DE	RU; LV	6 227,55 USD 307 936,00 EUR
	ML4	1 300 tk	GB	LV	37 128,00 GBP
	ML6	63 tk	SE; US; FI	RU; LT; FI	810 000,00 GBP 1 690 000,00 EUR
	ML10	2 komplekti	RU	PL	112 560,00 USD
Sõjalise kauba sissevedu	ML1	33 komplekti 13 tk	SE; CH; US; DE; IL; CA	EE	157 999,15 EEK 2 813,45 EUR 523,80 CHF 550,00 USD 21 259,00 SEK
	ML4	1000 kg 320 komplekti	SE; CH	EE	538 000,00 EEK
	ML6	10 tk	FI; SE; RU	EE	12 500,00 EUR 81 800,00 EEK 119 000,00 SEK
	ML7	72 tk	SE	EE	333 000,00 EEK
	ML9	1 tk	FI	EE	12 000,00 EUR
	ML10	104 tk	UA; CZ; CA;	EE	7 717 480,00 EEK 651 415,00 USD 45 579,00 EUR
	ML11	1 tk	FI	EE	1 640,00 EUR
	ML14	20 komplekti	US	EE	15 500,00 USD
	ML15	17 tk 2 komplekti	CH; US; FR;	EE	238 657,00 EUR 1 249,00 USD 57 819,76 CHF
	Sõjalise kauba väljavedu	EST 5	9 tk	EE	LV
ML1		1 849 tk	CZ; FI; RU; AT; CH; SE	LV; GE; LT; RU;	20 000,00 EEK 298 289,90 EUR
ML3		410 000 tk	RU	PL; LT	51 945,00 EUR
ML7		50 paari 55 komplekti	EE	FR	25 714,50 EUR
ML10		6 tk	RU; CZ; UA	RU; UA; AO	3 519 000,00 USD
ML14		3 tk 272 komplekti	EE	FI; US; CZ; FR; ZA	72 425,00 EUR 150 975,00 USD
ML15		14 tk 1 komplekt	CH; FR;	FR; CH	54 100,00 CHF 238 657,00 EUR

Lisa 2. Väljastatud lõppkasutuse järelevalve dokumendid

	Kauba määratlus	Kauba hulk	Kauba päritolu	Kauba sihtriigid	Kauba väärtus
Lõppkasutaja sertifikaat	1C350	6 720 000 kg	KZ	EE	3 334 800,00 USD
	6A003	6 tk	US; FR	EE	543 194,00 EUR
	6A008	1 tk	CZ	EE	3 676 000,00 EUR
	6A203	1 tk	US	EE	78 350,00 EUR
	7A002	1 tk	IL	EE	12 300,00 USD
	7A103	5 tk	FR	EE	-
	HR2	1 tk	PL	EE	3 271,00 USD
	ML1	738 tk	IT; GB; FR; FI; CH	EE	523,80 CHF 880 239,75 EUR
	ML3	7 700 000 tk	BR	EE	4 429 690,98 USD
	ML4	224 komplekti	GB; FR	EE	26 241 223,00 EUR 2 635 106,00 GBP
	ML5	5 tk 17 komplekti	GB; FR	EE	27 491 201,00 EUR
	ML6	5 tk	GB	EE	385 000,00 EUR
	ML10	60 tk	CZ	EE	45 579,00 EUR
	ML11	14 tk	DE	EE	251 245,00 EUR
	ML21	12 tk	AU; US	EE	180 000,00 AUD 51 230,00 USD
N/A*	1 tk	DE	EE	111 820,00 EUR	
Rahvusvaheline impordisertifikaat	ML1	3 komplekti 140 227 tk	CZ; LV; SE; RS; LT; US	EE	376 850,00 EEK 21 259,00 SEK 523,80 CHF 104 935,70 EUR
	ML3	3 270 000 tk	LV; LT; FI;	EE	3 600 000,00 EEK 172 234,10 EUR
	ML10	19 tk	CZ; UA	EE	19 621,00 EUR 349 000,00 USD
	N/A*	800 000 m 200 tk	RU; NL	EE	120 400,00 EUR

* - Nimetatud kaup ei kuulu ühegi strateegilise kauba nimekirja kategooria alla, ent müüja firma nõudel väljastati lõppkasutaja ja rahvusvaheline impordisertifikaat.